

Kutsal Toprak, Mesih ve Terör

Baki ADAM*

ABSTRACT

The Holy Land, Messiah and Terror. It can be easily seen, when glanced at history of Religion, that Judaism is the foremost religion owing the elemets of violence. This is because of some reasons. While one of them is the fact that Judaism emerged and developed within a milieu of violence, the other is that its war rules hold extreme violence which can be defined as terror. The war rules of Judaism, especially those concerning the Promised Holy Land have some points encouraging terror. Today the Jewishes making terrorist activities to set the Holy Land free also have been acting on the basis of these war rules and identifying their acts with God's.

The Holy Land and Messiah are two outstanding fundamental characteristics of Judaism. Judaism in present comes to the fore with these features. Indeed, Jewish terrorist activities have been done to prepare the ground for the advent of Messiah and to save the Holy Land.

KEY WORDS: *Judaism, the Holy Land, Messiah, Halakhah, Violence, Terror, Solemn Promise.*

Yahudilik, şiddet üzerine kurulmuş bir dindir.¹ Yahudilik ve řiddet² isimli başka bir yazımızda da belirttiğimiz gibi bu din, Tanrının hem İsrailoğullarının düşmanlarına hem kendilerine uyguladığı korkunç şiddet olaylarının içinde doğup gelişmiştir. Deyim yerinde ise, Yahudiler için Tanrı bizzat kendisi terör eyleminde bulunmuştur. Örneğin o, İsrailoğullarının Mısır'dan ayrılmasına izin vermeyen Firavunun kavmine karşı korkunç bir terör estirmiş, Tevrat'ın anlatımıyla, kadın, çocuk ve hayvan ayırımı yapmadan Mısırlular arasında bir katliam uygulamıştır.³ Yahudi kutsal kitabında böyle bir terör eyleminin daha kötü örnekleri de vardır. Yahudi kutsal kitabı Eski Ahid'de anlatıldığına göre Hz. Musa, Medyenlilerle yapılan savaşta kadınları ve çocukları sağ bırakıp esir alan savaşçılara kızmış, esirler arasındaki erkek çocukların ve evli kadınların katledilmelerini emretmiştir.⁴ İsrailoğullarının ezeli ve ebedi düşmanı Amelekilerle savaş öncesinde Peygamber Samuel'in Kral Saul'e Tanrının buyruğu olarak aktardıkları ise daha dehşet vericidir. İsrail'in

* **Prof. Dr.**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

1 Bkz. Barry Moser, "Blood & Stone: Violence in The Bible & The Eye Of The Illustrator", *Cross Currents*, Summer 2001, s. 220.

2 Bkz. Baki Adam, "Yahudilik ve şiddet", *İslamiyat*, Cilt 5, Sayı 1, Ankara 2002.

3 Çıkış 12: 29.

4 Sayılar 31: 15-17.

Tanrısı şöyle buyurmaktadır: "...Şimdi git, Ameliki vur ve onların her şeyini tamamen yok et, onları esirgeme; erkekten kadına, çocuktan emzikte olana, öküzden koyuna, deveden eşeğe kadar hepsini öldür!"⁵ Tevrat'ın bu ifadelerinde, kadın, çocuk, hayvan ve hatta bitkiler dahi hedef gösterilmektedir. Bu ise kelimenin tam anlamıyla bir terördür. Yani Tevrat, İsrail'in düşmanlarına karşı terör uygulanmasını emretmektedir. Bu, özellikle İsrailoğullarına vaat edilen kutsal topraklarda yaşayan kavimler⁶ söz konusu olduğunda daha dehşet verici bir hal almaktadır. Tevrat'a göre bu kavimlerin bütün canlıları acımadan ortadan kaldırılmalı, onlardan nefes alan hiçbir canlı bırakılmamalıdır.⁷ Yahudilerin yok etmekle zorunlu oldukları kavimler tarih sahnesinden silinip gitmiştir. Fakat hüküm, farzietini hala devam ettirmektedir. Özellikle Amelekilerle savaş zorunluluğu ebediyete kadar sürecektir. Yahudi şeriatına göre, Amelekilerin kötülüklerini unutmamak ve köklerini tamamen kazıyuncaya kadar onlarla savaşmak Tevrat'ın 613 hükmünden biridir.⁸ Yahudi geleneğinde Amelekiler, İsrail'in ebedi düşmanının sembolü olmuştur. Tanrının İsrail'le ilgili planının önünde engel teşkil eden bütün kavimler Ameleki olup onlarla savaşmak Yahudiler için zorunludur.⁹

Tevrat'ın İsrail'in düşmanlarına karşı uygulanmasını istediği savaş hükümleri, Tanrının ve peygamberlerin bununla ilgili uygulamaları İsrail'i terör eylemcilerine yön vermektedir. Tanrının ilk terör eylemini ve kutsal kitaptaki uygulamaları kendilerine örnek alan ve eylemlerini Tanrının intikam eylemleriyle özdeşleştiren fanatik Yahudi eylemciler, Araplara karşı yürütülen eylemlerde kadın veya çocuk herkesin hedef olabileceği inancındadırlar.¹⁰

Geçmişte ve günümüzde Yahudiler tarafından gerçekleştirilen terör eylemleri analiz edildiğinde, bu eylemlerin Yahudiliğin vaat edilmiş kutsal toprak dogmasıyla bağlantılı olduğu görülür. Özellikle günümüzdeki terör eylemlerinin amacı, Tanrının vaat ettiği kutsal toprakları işgalci Araplardan kurtarmaktır. Bu bakımdan, Yahudilikteki bu vaat edilmiş kutsal toprak dogması hakkında burada kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

Dinlerin tarihine bakıldığında, her dinin kendine has bir takım özelliklerinin bulunduğu görülür. Bu özellikler, dinin ortaya çıktığı ve yayıldığı bölgelerde yaşayan toplulukların sosyo-kültürel durumlarından etkilenip şekillenir. Dinle toplum arasında karşılıklı etkileşim olduğu için, bu özellikler, hem dinin hem toplumun ortak özelliği olarak kendini belli eder. Bazı dinlerde ve toplumlarda bu karşılıklı etkileşim, din ile milliyetin iç içe girmesi şeklinde

5 I. Samuel 15: 2-3. Amelekilerle ilgili Rabbanî literatürdeki tartışmalar için bkz. Seth D. Kunin, "Israel and the Nations: A Structural Survey", *Journal for the Study of the Old Testament* 82 (1999), s. 24-26.

6 Bu kavimler şunlardır: Hittiler, Girgaşiler, Amoriler, Kenanlılar, Perizziler, Hiviler ve Yebusiler

7 Tesniye 20: 16-17.

8 Bkz. Maimonides, *The Commandments*, Translated By Charles B. Chavel, Soncino Press, New York 1991 (Beşinci Basım), 1/202-204.

9 Bkz. Maimonides, *The Commandments*, 1/202-203'deki Rabbi Chavel'in Notu.

10 Mark Juergensmeyer, *Yeni Soğuk Savaş*, Çeviren: Adem Yalçın, Pınar Yayınları, İstanbul 2001, s. 261-262.

tezahür eder. Bu gibi durumlarda din, toplumun üst kimliği olmayıp, aynı zamanında milliyetini de belirleyen bir faktördür. Yahudilik, bu tür dinlere en güzel örnek oluşturmaktadır.

Yahudiliği İslâm'dan, Hıristiyanlık'tan ve diğer dünya dinlerinden farklılaştıran en temel özellik, kutsal toprak dogmasıdır. Yahudilik, belli bir kutsal toprakla kimikleştirilmiş bir din olup, Hıristiyanlık ve İslâm gibi yeryüzünün herhangi bir yöresinde tüm kural ve kurumlarıyla yaşanabilen bir din değildir. Yahudilik, Tanrının seçkin milleti için seçtiği ve ona vaat etmiş olduğu kutsal topraklarla bağlantılı bir dindir. Yahudi inancına göre Tanrı, kendi iradesini yeryüzünde temsil etmek üzere, Yahudilerin atalarını diğer milletlerin arasından seçmiş ve onlarla bir sözleşme yapmıştır. Bu sözleşme gereğince, Yahudilerin ataları Tanrının buyruklarına uyacaklar ve onu yeryüzünde temsil edecekler, buna karşılık Tanrı onlara ayrıcalıklı haklar tanıyacaktır. Tevrat'a bakıldığı zaman, Tanrıyla Yahudilerin ataları arasında yapılan sözleşmenin ilk defa Hz. İbrahim'le başladığı görülür. Bu sözleşmede Tanrı, Hz. İbrahim'e ve onun soyuna bir takım vaatlerde bulunmuştur ki bunların başında kutsal topraklar gelmektedir. Bu vaat, Tevrat'ta şu şekilde ifade edilmektedir:

“Abram doksan dokuz yaşındaydı. Tanrı Avram'a göründü ve ona 'Ben, Her Şeye Kâdir Tanrırım' dedi. 'Önümde yürü ve mükemmel ol.' Antlaşmamı seninle aramda yapacağım ve seni çok çok artıracam.' Avram aceleyle yüz üstü yere kapandı. Tanrı ona (tekrar ve şunları) söyleyerek konuştu: 'Bana gelince- işte seninle antlaşmam: Bir çok ulusun babası olacaksın ve artık Avram diye çağrılmayacaksın. İsmi Avraam olacak- çünkü seni bir çok milletin babası yaptım. Seni çok, ama çok verimli kılacağım ve seni uluslar hâline getireceğim - krallar senin soyundan çıkacak. Seninle ve ardından gelecek çocuklarımla aramdaki antlaşmayı, nesiller boyu, ebedi bir antlaşma olarak yerine getireceğim; hem senin Tanrın olacağım, hem de ardından gelecek çocuklarının. Şu anda yabancı olarak yaşadığın toprakları -Kenan ülkesini- sana ve ardından gelecek çocuklarına ebedi bir mülk olarak vereceğim ve onlara Tanrı olacağım.’”¹¹

Tevrat, İbrahim'e ve soyuna vaat edilen toprakların sınırları konusunda tam bir belirlemede bulunmamıştır. Ancak bilinen bir şey varsa, o da bu toprakların Kenan ülkesine ait olmasıdır. İbrahim'e ve soyuna Tanrı tarafından vaat edilen bu topraklarda henüz Kenanlılarla birlikte dokuz kavim oturmaktadır. Bunların içinde, bugün yasal mirasçı olduğunu iddia eden Filistinliler (Filistîler) yoktur.¹² Bir Ege kavmi olan Filistinliler bu topraklara kavimler göçü sırasında sonradan gelip yerleşmiştir.¹³ Bu vaat olayı, Kenan topraklarının yasal mirasçısı konusunda garip bir durum ortaya çıkarmıştır.

11 Tora: Çeviri ve açıklamalarıyla *Tora ve Aftara*, I. Kitap Bereşit, Çeviri ve düzenleme: Moşe Farsi, Gözlem Yayınları, İstanbul 2002, 17: 1-8.

12 Bkz. Tekvin, 15: 18.

13 Bkz. Şemseddin Günaltay, *Yakın Şark III: Suriye ve Filistin*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, 2. Baskı, s. 311.

Burada doğanlar ilahî yasa karşısında işgalci konumuna düşmüş, burada doğmayanlar ise yasal mirasçı yapılmıştır.¹⁴ Böylece, bugün Orta Doğu'nun temel problemini oluşturan "halk" ve "toprak" sorunu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Tanrı, yasal mirasçı ilan ettiği seçilmiş kavmine bu kutsal toprakları vermeyi sürekli ertelemiştir. Yahudilerin ataları İbrahim, İshak, Yakup ve onun oğulları sadece vaatle yetinmiştir. Bu topraklara Yahudi yerleşimi ancak Yeşu zamanında başlayabilmiş ve Davut zamanında tamamlanmıştır.

Yahudiler, Tanrının kendileri için seçmiş olduğu kutsal topraklarda, Davut ve oğlu Süleyman zamanında Tevrat'ta belirlenen şekilde bir yaşam tarzı sürdürmüşlerdir. Ancak bu fazla uzun ömürlü olmamıştır. M.Ö. 931'de Süleyman'ın ölümünün ardından Yahudi krallığı, kuzeyde İsrail krallığı ve güneyde Yahuda krallığı olmak üzere ikiye bölünmüştür. M.Ö. 722'de Asurlular tarafından önce kuzeydeki İsrail krallığı yıkılmış ve halkı Asur'a sürgüne gönderilmiştir. Daha sonra M.Ö. 587'de Babililer tarafından güneydeki Yahuda krallığı ortadan kaldırılmış ve burada yaşayanlar Babil'e sürülmüştür. Böylece Yahudiler, Tanrı tarafından yasal mirasçısı yapıldıkları vaat edilmiş kutsal topraklardan uzaklaştırılmıştır. Bu durum Yahudilerde ciddi bir hayal kırıklığı yaratmış, Tanrının onlarla olan sözleşmesini iptal edip etmediği yolunda şüphelerin doğmasına yol açmıştır. Eski Ahit kitaplarında, bunun Yahudilere verilmiş geçici bir ceza olduğu belirtilmiştir. Suçlarından pişmanlık duyup Tanrıyla yapılan sözleşmeye uymaları hâlinde Yahudiler tekrar kutsal topraklara dönebileceklerdir. Çünkü sözleşme süresizdir. Yahudilerin Tanrıya dönmeleri, kutsal topraklara dönmelerinin yolunu açacaktır. Tanrı, seçilmiş halkını ebediyen hiçbir zaman terk etmeyecektir. Eski Ahit, sürekli bunu vurgulamıştır. Yahudi din yorumcuları da sürgün yaşamını bu şekilde yorumlamışlardır. Nitekim, Babil'e sürülmüş olan Yahudiler, bir takım acı tecrübeler yaşadktan kısa bir süre sonra eski topraklarına geri dönmüşlerdir. Ancak bu dönüş ve yerleşim eski sınırları kapsayacak şekilde gerçekleşmemiştir. Nihayet M.S. 70 yılında Yahudilerin kutsal topraklarla bağı Romalılar tarafından tamamen koparılmıştır. İlk defa Süleyman tarafından inşa ettirilen ve Yahudiliğin temel sembolü olan Mabet (Süleyman Mabedi/Bet Ha-Mikdaş/Beytu'l-Makdis) tamamen yıkılmış, ayrıca Yahudiler için zorlu ve uzun bir sürgün dönemi başlamıştır. Bu olay, din olarak Yahudilik üzerinde de ciddi değişimlerin meydana gelmesine yol açmıştır. Yahudilik, sürgün yaşam şartlarına göre yeniden düzenlenmiş, Mesih düşüncesi bu yeni Yahudiliğin omurgasını oluşturmuştur. Tevrat'ın vaat edilmiş kutsal topraklara ve buradaki Mabede bağlı kurum ve kuralları askıya alınmış, bunların yeniden yürürlüğe girmesi Davut soyundan kurtarıcı Mesih'in gelmesine bağlanmıştır. Bu çerçevede, Yahudilerin kutsal topraklarla ilişkisi hakkında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bireysel olarak Yahudilerin kutsal topraklarda yaşamalarının dinsel bir zorunluluk olduğu Yahudi din hukukçuları (halakhacılar) tarafından sürekli canlı tutulmuştur. Sürgün yaşamı, kutsal toprakların önemini halakhadan

14 Bkz. Jean-Christophe Attias-Esther Benbassa, *Paylaşlamayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, Fransızca'dan çev. Nihal Önel, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.26.

(Yahudi dinî hukuku) kaldıramamıştır. Mişna'da¹⁵ olduğu gibi, Maimonides'in (Musa bin Meymun) halakha ile ilgili yazılarında kutsal topraklardaki yaşamla ilgili dinî yasalar üçte bir oranında yer bulmuştur.¹⁶ Maimonides, bir Yahudinin kutsal toprakları hiçbir neden yokken terk etmesinin yasak olduğunu belirtmiştir. Maimonides yasalarına göre bir Yahudi, putataparlıktan kurtulmak, evlenmek veya Tevrat öğrenmek gibi nedenlerle geçici olarak kutsal toprakları terk edebilir. Ancak, mutlaka geri dönmek zorundadır. Zorunluluk hâli bulunmamasına rağmen kutsal toprakların dışında uzun süre kalmak yasaktır.¹⁷ Maimonides, kutsal topraklarda yaşamının dinsel açıdan zorunluluğunu şu cümleleriyle çok açık bir şekilde belirtir: "Kişi, çoğunluğu kafirlerden oluşan küçük bir kasabada da olsa, kutsal topraklarda yaşamalıdır. Diasporada (sürgün) ise, çoğunluğu Yahudilerden de oluşa küçük bir kasabada bile yaşamamalıdır; kutsal topraklardan (Eretz İsrail) Diasporaya göç eden Yahudi, putperestliğe yönelmiş gibi değerlendirilir."¹⁸ Maimonides, kutsal topraklarda yaşamının fazileti konusunda da teşvik edici sözler söyler. Ona göre, kutsal topraklarda yaşayan Yahudilerin günahları bağışlanır. Yine kutsal topraklarda gömülen Yahudi de bağışlanma elde eder.¹⁹

Yahudi din hukukçuları kutsal topraklarda yaşamının dinsel zorunluluk olduğunu belirtmekle beraber, diasporadan toplu göç konusunda açık bir şey söyleyememişlerdir. Çünkü Talmud'a göre, Mesih gelmeden önce Filistin'e toplu hâlde dönüş yapılmayacağı konusunda Tanrı Yahudilerden söz almıştır. Yahudiler, Mesih gelene kadar diasporada yabancı idareyi kabul edecekler ve isyan çıkarmayacaklardır.²⁰ Yahudi din otoriteleri 19. yüzyılın başlarına kadar bu konuyu tartışmış, kimileri sürgünün işlenen günahlara bir kefaret olduğunu, bu kefaretin Mesih'in gelişiyle tamamlanacağını belirtmiştir. Bundan dolayı, Mesih gelmeden yapılacak toplu göçün Tanrının gazabına yol açacağı söylenmiştir. Örneğin, Almanya'nın Wurtzburg bölgesindeki Yahudi cemaatinin lideri olan Rabbi Eliezer ben Moşe, 13. yüzyılda Filistin'e (Eretz İsrail=Kutsal Topraklar) göç eden Yahudileri, Tanrı tarafından ölümlü cezalandırılacakları konusunda uyarmıştır. Aynı dönemlerde İspanya'daki Gero-

15 Eski Ahid'in ilk klasik tefsiridir. Knesset Ha-Gadol (Büyük Meclis) üyesi Soferim'in ve M.Ö. I - M.S. II. Asırlar arasında yaşamış Tanna'im'in Tevrat hakkındaki yorum ve görüşlerini ihtiva etmektedir. M.S. II. Asırda, Rabbi Yehuda Ha-Nasi tarafından derlenmiş ve yazıya geçirilmiştir. Muhtevası daha çok hukuk ağırlıklı olan Mişna, esas olarak, altı bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümlerden Zera'im, tarım; Mo'ed, kutsal günler ve bayramlar; Naşim, kadınlar, evlenme ve boşanma; Nezikin, medenî ve ceza kanunları; Kodaşim, kurban ve Mabet işleri; Tohorot, temizlikle ilgili kurallar ve kanunlardan bahsetmektedir. Bu altı bölüm, toplam olarak altmış üç alt bölüm ihtiva etmektedir. Geleneksel Yahudi inancına göre Mişna, Musa'ya Sina'da verilen vahiy kapsamına girmektedir.

16 Attias-Benbassa, s. 123.

17 Maimonides, *Mishne Torah*, Kısaltarak İbranice'den İngilizce'ye Çev: Philip Birnbaum, New York 1974, Kings 5: 9

18 Maimonides, *Mishne Torah*, Kings 5: 12.

19 Maimonides, *Mishne Torah*, Kings 5: 11.

20 Bkz. Talmud Bavli, *İbranice-İngilizce*, İngilizce Çevirinin Editörü Yehezkel (İzidor) Epstein, Soncino, London 1984-1990, Ketubot 111a.

na hahamı ve ünlü Kabalacı Rabbi Ezra, Filistin'e göç eden bir Yahudinin Filistin'de değil, sadece diasporada bulunan Tanrıyı terk etmiş olacağını yazmıştır. Orta Avrupa'daki hahamlar ise Filistin'e toplu göç konusunda daha aşırı tavır göstermişlerdir. 1837 yılında, yerleşimcilerinin büyük bir kısmını Yahudilerin oluşturduğu Safed'de önemli can kaybına neden olan depremi, önde gelen Macar haham Rabbi Moshe Teitelbaum, Filistin'e yapılan aşırı Yahudi göçünden Tanrının hoşnutsuzluğuna bağlamıştır.²¹ 19. yüzyılın başlarına kadar bu konuda farklı görüşü savunan tek Yahudi otorite Rabbi Moshe Nachmanides'dir²². 1270'de ölen Nachmanides, Yahudilerin Filistin'e göç etmelerinin yeterli olmayacağını, orayı mutlaka tamamen fethetmeleri gerektiğini söylemiştir. Nachmanides'in bu görüşü hem kendi döneminde hem de sonraki dönemlerde taraftar bulmamış ve eleştirilmiştir.

Nachmanides'in katılmadığı anlayış, 19. yüzyılın başlarına kadar Yahudi dünyasında genel kabul görmüştür. Bu anlayışa göre, Mesih gelecek, Yahudilerin düşmanlarını yenecek, bütün Yahudileri kendilerine vaat edilen kutsal topraklarda toplayacak ve orada muhteşem Tanrı Devletini kuracaktır. Dolayısıyla, geleneksel Yahudi inancı açısından bir Yahudi devletinin kurulabilmesi Mesih'in gelmesine bağlıdır. Mesih gelmeden önce kurulacak bir Yahudi devleti dinsel açıdan geçerli değildir. Yahudi din bilginlerinin kutsal kitaplardaki bazı verilerden hareket ederek yaptıkları hesaba göre, Mesih'in bundan yaklaşık 1700 yıl önce gelmesi gerekiyordu. Ancak bu kadar zaman geçmiş olmasına rağmen Mesih gelmemiştir. Bununla birlikte, geleneksel Yahudi düşüncesinde Mesih inancı öneminden bir şey kaybetmemiştir. 13. yüzyılda Maimonides tarafından formüle edilen "*Her ne kadar gelme vakti gecikmiş olsa da, ben, Mesih'in geleceğine tam olarak inanırım*" iman cümlesini Yahudi dünyasının büyük bir kısmı asırlardır her sabah ibadetinde ikrar etmektedir.²³

19. yüzyılın başlarında, Yahudilerin kutsal topraklara yerleşmesi ve orada kendilerine göre bir siyasi düzen kurması açısından geleneksel Mesih inancı yeniden yorumla tabi tutulmuştur. Prusya'da 1832'de Haham Zvi Hirsch Kalischer (1795-1874), Siyon'un (kutsal topraklar) kurtuluşunun Yahudi halkının eyleme geçmesiyle başlayacağını ve Mesih mucizelerinin sonradan geleceğini bildirmiştir.²⁴ Bosnalı Haham Yehudah Alkalai (1798-1878), Hirsch gibi, doğaüstü Mesihî kurtuluştan önce Yahudilerin bir an önce Filistin'e dönmeleri gerektiğini savunmuştur.²⁵ Bu konuda adından en çok söz ettiren ve daha sonraki yıllarda dinsel Siyonizme damgasını vuran ise Rabbi Avraham Yitzhak Kook (1865-1935) olmuştur. Rabbi Kook, kutsal topraklara dönüş-

21 Shahak-Mezvinsky, s. 53-54.

22 Shahak-Mezvinsky, s. 55.

23 Bu iman cümlesi için bkz. Artscroll Siddur, Nuseah Seferad, İbranice-İngilizce, İngilizce çeviri: Rabbi Nossan Scherman, Mesorah Publications, New York 1990, s. 198-199.

24 Bkz. Kalischer, "Seeking Zion", *The Zionist Idea*, Editör: Arthur Hertzberg, New York 1959 içinde, s. 111-114.

25 Bkz. Alkalai, "The Third Redemption", *The Zionist Idea* içinde, s. 105-107.

ten kaçınmayı bu toprakların adının kirletilmesi olarak değerlendirmiştir. Mesih anlayışının yeniden doğmasını ancak kutsal topraklarda yaşamının sağlayabileceğini savunmuştur.²⁶

İngiliz Mandası döneminde Filistin'in ilk Aşkenaz başhahamı olan Rabbi Avraham Yitzhak Kook, aynı zamanda bir Kabalacı idi. Rabbi Kook, Kabalacı Mesih anlayışından hareket ederek iki türlü Mesih'in bulunduğunu ileri sürdü. Bunlardan biri, Yusuf'un Oğlu olarak tanımlanan militarist Mesih, diğeri Davut soyundan olan kurtarıcı Mesih'tir. Militarist Mesih, kurtuluş için gerekli olan ön koşulları hazırlayacak, Kurtarıcı Mesih de göz alıcı mucizeleriyle dünyayı kurtaracak ve egemen olacaktır. Rabbi Kook'a göre, Militarist Mesih bir şahıs değil, kolektif Yahudi ruhu idi. Kook, bu çerçevede kendi müritlerinden oluşan grubu kolektif "Yusuf'un Oğlu" olarak nitelendirdi.²⁷ Kendine özgü Kabalacı Mesih yaklaşımı onu laik Siyonistlerle uyuşmaya götürdü. Pek çok haham Theodor Herzl'in başını çektiği seküler Siyonist harekete karşı çıkarken o destek verdi. Çünkü o bu oluşumu, Mesih'in gelişini hazırlayan bir oluşum olarak değerlendirmişti. Ona göre Tanrı, dünyaya bağışlanmayı getirmek için gizemli planlar hazırlamıştı. Seküler Siyonistlerin girişimi Tanrının gizemli planlarından biriydi. Kutsal toprakların inançsız öncülleri, bilmeden, farkına bile varmadan Mesihçi bir tarihsel görev yapmaktaydılar.²⁸

Rabbi Kook, kutsal topraklarda Yahudi yerleşimini sağlayabilmek için her Yahudinin savaşa yükümlü olduğunu ve bu nedenle savaş sanatını öğrenmesi gerektiğini ileri sürmüştü.²⁹ Bu şekilde o, daha 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, Yahudi dünyasının büyük bölümünde etkili olan milliyetçi uyanışa uyarlanabilecek dinsel Siyonizmin temellerini atmış oluyordu.

Yehudah Alkalai, Zvi Hirsch ve Avraham Kook'un kutsal topraklarda Yahudi yerleşimiyle ilgili yeni Mesihçi yorumunu benimseyenler Siyonist hareket içinde yer aldılar. Ancak, Dünya Siyonist Örgütü (WZO) laik ve modern bir toplum oluşturma eğiliminde bulununca, dinsel Siyonizm taraftarları Tevrat'ın kurallarını tatbik edecek dinî bir devletin kurulması amacıyla Merkez Ruhani veya Mizrahi adını taşıyan ayrı bir örgüt kurdular. Filistin'de Yahudi yerleşimini benimsemekle birlikte bu yerleşimin bir Yahudi devleti şeklinde olup olmaması konusunda kararsız kalanlar ise Agudat İsrail adlı bir oluşum içinde örgütlendiler. Agudat İsrail'in bakış açısına göre, Mabet yeniden inşa edilene ve yeni bir Davut kral oluncaya kadar gerçek bir Yahudi devletinin kurulması mümkün olmayacaktır.

Dünya Siyonist Örgütü'nün laik ve modern bir devlet kurma planına karşı çıkıp ayrılan Mizrahi ve Agudat İsrail hareketi daha sonra partileşmiştir. Laik Siyonistler, bu ikisine ve diğer gruplara bir takım tavizler verip onlarla uzlaşma sağlayarak 1948'de İsrail Devleti'ni kurmuşlardır. Ancak bu gruplar, İsrail Devleti'nin laik yapısına sürekli itiraz etmişlerdir. Bununla birlikte, İ-

26 Attias-Benbassa, s. 189-190.

27 Shahak-Mezvinsky, s. 123-124.

28 Shahak-Mezvinsky, s. 124; Attias-Benbassa, s. 190.

rail Devleti'nin imkanlarından ve askeri başarılarından kendilerine pay çıkarmayı ihmal etmemişlerdir. Mizrahî Partisi, 1956 yılında Mafdal (açılımı: Miflaga Dadit Leummit) adı altında yeniden örgütlenmiş ve İsrail'in kuruluşundan bugüne pek çok hükümette koalisyon ortağı olarak yer almıştır. Agudat İsrail de, İsrail Devleti'ne temelde karşı çıksa da, amaçları gereği zaman zaman koalisyon hükümetlerine katılmıştır.

Rabbi Avraham Yitzhak Kook'u bir aziz olarak nitelendiren ve onun dinsel Siyonizmini benimseyen Mafdal, temel politikasını Batı Şeria ve Gazze bölgesinde Yahudi yerleşimi üzerine kurmuştur. Mafdal, İsrail'in kuruluşu öncesinde belirlemiş olduğu bu politikasını tutarlı bir şekilde sürdürmüştür. Buna göre, Ürdün Nehri ile Akdeniz arasında İsrail'den başka bir devlete yer yoktur. Bu bölgedeki bütün topraklar, İsrail ülkesinin egemenliği altında olmalıdır. 1967'deki Altı Gün Savaşları sonucunda İsrail Devleti bu toprakların tamamına hakim olmuş ve Kudüs'ün doğuda kalan kısmını batıya katmıştır. Bu, Mafdal'ın politikasının temelde gerçekleşmesi demektir. Ancak, işgal edilen toprakların ve özellikle Kudüs'ün doğu kısmının Filistinlilere geri verilmesi yönündeki uluslar arası baskı Mafdal'ı bu bölgelerle ilgili daha kalıcı politikalar izlemeye sevk etmiştir. Bu hususta oluşturduğu politikayı tutarlı bir şekilde devam ettirme çabasında olan Mafdal, Kudüs'ün İsrail'in birleşik ve ezeli başkenti olduğunu, asla bölünemeyeceğini savunmuştur. Kudüs'ün bu birleşik statüsünün kalıcı olması için, Doğu Kudüs'ün demografik yapısını Yahudiler lehine değiştiren bir yerleşimcilik politikasının izlenmesini gerektiğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda, Mescid-i Aksa'nın üzerinde bulunduğu Mabet Tepesi'nin İsrail'in egemenliği altında kalmasını desteklemiş ve bunun dışındaki tüm önerileri reddetmiştir. Bu yaklaşımla Mafdal, koalisyon ortağı olduğu hükümetlerin konuyla ilgili dış politikalarını hükümetten istifa tehdidiyle sürekli kilitlemiştir. Mafdal'ın bu yaklaşımı, özellikle Likud iktidarları döneminde etkili olmuştur. Bu konuda gerçekte Mafdal'la paralel düşüncede olan Likud Partisi, Mafdal'ın tavrını bahane ederek uluslar arası baskılara göğüs gerebilmiştir. Ancak Mafdal'ın bu politikası her zaman işe yaramamıştır. İsrail'de her zaman farklı amaçlarla koalisyona girebilecek başka partiler bulunduğundan Mafdal, etkili konumunu kaybetmemek için hükümetten istifa kozunu pek kullanma yoluna gitmemiş ve zaman zaman tavizler vermiştir. Mafdal gibi radikal sağ partiler seçmen sayısıyla ters orantılı bir şantaj gücünü ellerinde tuttuklarından, az partili koalisyonlarda daha etkin olmuşlardır. Bu nedenle de, geniş tabanlı veya millî birlik hükümetleri onları hep rahatsız etmiştir.³⁰ Mafdal, bu tavizleri karşılığında özerk dinî eğitim sistemini muhafaza etmeyi başarmıştır. 1990'lara kadar radikal dinci sağ gruplar arasında kendinden söz ettiren Guş Emunim hareketi, Mafdal'ın bu özerk eğitim sisteminin içinden

29 Shahak-Mezvinsky, s. 126.

30 Mafdal'ın İsrail'in dış politikasındaki etkisi konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Yılmaz, *MaFDaL. Radikal Sağın İsrail Dış Politikasına Etkisi*, Zaman Kitap Yayınları, İstanbul 2003.

çıkmiştir. Guş Emunim hareketinin ortaya çıkmasına neden olan olay ise, Ekim 1973'deki Yom Kipur Savaşı sonrasında Mafdal'ın da içinde yer aldığı hükümetin 1974'de Mısırlılarla yapılan ateşkes anlaşması çerçevesinde Sina'da toprak tavizinde bulunmasıdır.

Avraham Yitzhak Kook'un oğlu Zvi Yehuda Kook'un fikirleriyle beslenen bu grup, İsrail'in 1967'den beri askerî alanda elde ettiği başarıları Tanrının planının gerçekleşmeye başladığının bir işareti olarak görüp heyecanlanmıştı. Guş Emunim taraftarlarına göre, Tanrının Yahudi halkı için belirlediği ana plan yürürlüğe girmişti ve diriliş günleri artık yakındı. Ancak, kutsal topraklarla ilgili olmasa bile hükümetin Araplarla barış anlaşması yaparak toprak tavizinde bulunması bu insanları rahatsız etmişti.

Guş Emunim, Mart 1974'te Kfar Etzion'da kurulmuştu. Kuruluş yeri olarak seçilen Kfar Etzion'un simgesel bir anlamı vardı. 1948'de Araplara geçen ve 1967'de tekrar geri alınan Kfar Etzion, Araplara meydana okuma açısından simgesel bir anlam taşıyordu.³¹ Hareketin önde gelen hahamları Moshe Levinger, Haim Porat, Haim Druckman, Mafdal'ın lider kadrolarını oluşturan isimler gibi, Rabbi Zvi Yehuda Kook'un öğrencileriydi.³²

Guş Emunim taraftarları, Mafdal'ın geleneksel politikasına uygun olarak, kutsal toprakların (Eretz İsrail) bir bölümü olan işgal altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi ile Suriye'den alınan Golan tepelerinde yerleşim birimleri açmaya başladılar. Ancak, Mafdal'ın da ortağı olduğu Rabin hükümetinin Guş Emunim'i engellemeye çalışması, Mafdal'la resmi bağların kopmasına neden oldu. Bundan sonra da, özellikle Likud iktidarları döneminde Guş Emunim işgal atındaki bölgelerde yeni yerleşim yerleri açmayı sürdürdü. Bu konuda en yakın desteği de Likud mensubu Ariel Şaron'dan gördü.³³

Guş Emunim'in Filistinliler hakkındaki görüşleri de farklıydı. Kutsal topraklar üzerindeki egemenlik konusunda onlarla kesinlikle anlaşma yanlısı olmayan Guş Emunim liderleri bu topraklarda oturan Filistinlilere kutsal kitap dönemindeki Kenanlılara uygulanan politikanın uygulanması görüşündeydi. Hareketin fikir babası olan Rabbi Zvi Yehuda Kook'un yorumuna göre Filistinliler, Kenanlılar veya İsmaililer (Müslümanlar) olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, Filistinlilerin üç seçeneği vardır: Yahudi hakimiyetini ve idaresini kabul etmek, kaçmak ve başka Arap ülkelerine sığınmak veya savaşmak. Kenanlılar savaşmayı seçmiş ve yok edilmişlerdi. Yahudi ideallerine karşı koyan herkes aynı akıbetle karşılaşır.³⁴

31 Kfar Etzion'un Gush Emunim açısından önemi için bkz. David Ohana, "Kfar Etzion: The Community of Memory And The Myth of Return, *Israel Studies*, Summer 2002, Cilt 7, Sayı 2.

32 Yılmaz, s. 117-118.

33 Bkz. Gidon Aran, "Jewish Zionist Fundamentalism: The Block Of the Faithful in Israel (Gush Emunim)", *Fundamentalisms Observed*, Editör: Martin E. Marty-R. Scott Appleby, USA 1996, s. 280-284.

34 Samuel Peleg, "They Shoot Prime Ministers Too, Don't They? Religious Violence in Israel: Premises, Dynamics, And Prospects", *Studies in Conflict & Terrorism*, Jul-Sep 97, Vol. 20 Issue 3, s. 231.

Guş Emunim, sadece işgal altındaki bölgelerde yerleşim yerleri açmakla kalmadı. Zaman zaman Filistinlilere ve hatta fikirlerinin gerçekleşmesi açısından tehlikeli gördükleri Yahudilere karşı terör girişimlerinde de bulundular.³⁵ Guş Emunim bu eylemlerinde, Yahudiliğin ebedi düşmanı Amelekilerle ilgili halakha hükümlerini esas aldı. Buna göre, ister Filistinli, ister Amerikalı, hatta isterse Yahudi olsun, Tevrat'ın Amelekiler hakkında verdiği hüküm gereğince, Yahudilik için tehdit oluşturan herkesin kanı için izin vardır.³⁶

Guş Emunim'in kurulduğu yıllarda, İsrail'de Filistin sorununa karşı uzlaşmaz tavrı ile bilinen başka bir Mesihçi Siyonist hareket daha ortaya çıktı. Bu, bir dönem siyasi parti olarak faaliyet gösteren ve daha sonra kapatılması nedeniyle illegal bir şiddet örgütü haline gelen Kach'tır. Kach, Mafdal ve onun parlamento dışı radikal uzantısı Guş Emunim'le paralel ideolojiyi benimsemekle birlikte daha radikal ve şiddet yanlısıdır.³⁷ Kach'ın kurucu lideri Haham Meir Kahane, Amerikan Yahudisi ırkçı ve militarist bir Mesihçi idi.

Kach'ın Filistinlilerle ilgili temel politikası, onların kutsal topraklardan tamamen sürgün edilmesiydi. Filistinlilerin gönüllü veya zorla sürgün edilmelerini isteyen Kach, Filistinlilerle anlaşma girişimlerini de sürekli protesto etti. Filistinlilerin sürekli nüfus artışıyla bir gün Yahudilerden daha kalabalık hale gelebilecekleri ve bu yüzden sürgün edilmeleri gerektiği sloganıyla girdiği 1984 seçimlerinde Kach, lideri Haham Meir Kahane'yi milletvekili seçtirmeyi başardı. 1988 yılında kapatılmasından sonra ise, illegal bir hareket olarak varlığını devam ettirdi.³⁸

Şiddet yanlısı Kach ve lideri Haham Meir Kahane, Filistin sorununda teröre baş başvurmaktan çekinmedi. Kahane, Yahudileri, Filistinlerin yaşadığı toprakları geri almak için sürekli kuşkırttı. O, kutsal yerlerin geri alınması yoluyla Mesih'in gelişinin hızlandırılacağı inancındaydı. Filistinlilerin yaşadığı kutsal toprakları da kapsayan bölgede bir dini devlet kurma amacıyla Kahane, Filistinlilere karşı yürütülen savaşı halakha (Yahudi dinsel hukuku) açısından meşru gördü. Kahane ayrıca, terör eylemlerini halihazırda devam eden savaşın yansımaları olarak mazur gösterdi. Kahane'nin sözünü ettiği savaş, düşmanları Araplardan ve seküler Yahudilerden oluşan dini devlet için verilen savaştı. Aynı kanattan başka bir dini lider, bu savaşta kadın veya çocuk herkesin hedef olabileceğini söylemiştir. Çünkü böyle bir savaşta herkes potansiyel askerdir.³⁹ Amacın gerçekleşmesi için Filistinlilere yönelik terörü meşru gören ve savunan Meir Kahane, kendisi de 1990 yılında New York'ta teröre kurban gitmiştir.

35 Guş Emunim'in terör eylemleri hakkında bkz. Gilles Kepel, *Tanrı'nın İntikamı*, çev. Selma Kırmızı, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 201-203.

36 Peleg, s. 231.

37 Kach'ın kutsal toprak ideolojisi hakkında bkz. Lari Nyroos, "Religepolitics: Dissident Geopolitics and The Fundamentalism of Hamas and Kach", *Geopolitics*, Vol 6, Issue 3 (Winter 2001), s. 144-147.

38 Yılmaz, s. 196-197.

39 Juergensmeyer, s. 261-262.

Guş Emunim ve Kach, aralarındaki bazı teolojik farklara rağmen ideoloji ve eylem bakımından paralellikler gösteren iki harekettir. Bu hareketlerin üyelerine göre, 1973'deki kısa bir duraklamanın dışında, 1967'den beri gelişen olaylar Tanrının Yahudi halkı için hazırladığı planın gerçekleşmeye başladığını gösteriyordu. Ancak, 1993 Oslo anlaşması Guş Emunim ve Kach yanlıları ile işgal altındaki topraklardaki yerleşimcileri şok etti. Filistin bayraklarının dalgalanmaya başlaması, silahlı Filistin polisinin ortaya çıkması ve diğer oluşumlar, kurtuluş konusunda Mesihçi hahamların kehanetlerinin boşa çıktığını gösteriyordu. Bu teolojik krize, bazıları pasif Yahudi Mesihçiliğine dönüş yaparak, bazıları inandıkları şeyin o günün şartlarında imkansız olduğunu düşünerek cevap bulmaya çalıştı. Bazıları ise, intihar eylemleri de dahil olmak üzere, Filistinlilere ve Oslo sürecine katkıda bulunan "hain" Yahudi liderlere karşı terör eylemlerine yöneldiler.⁴⁰ Zira Haham Dreyfus gibi Mesihçi hahamlar, Yahudileri bu günaha bulaştıranların artık Tanrının korumasından mahrum olacaklarını, kendilerini gerçek İsrail'den ayrınlara karşı savaşılması gerektiği kararını vermişti.⁴¹ Kach üyesi ve Kahane hayranı Baruch Goldstein'in 25 Şubat 1994'de El-Halil kentindeki Hz. İbrahim Camiinde yaptığı katliam, Filistinlilere yönelik terör eylemlerinin en kanlısıydı. Aynı zamanda Hasidik Lubovitcher tarikatına bağlı olan Goldstein, Hz. İbrahim Camiinde namaz kılan Müslümanların üzerine otomatik silahı ile ateş etmiş, 29 kişiyi öldürmüş ve bir çoğunu da yaralamıştı. Bu katliamda kendisi de linç edilmişti.

Goldstein'in katliamı, İsrail kamuoyunda geniş bir yankı buldu. İsraili yöneticiler, Goldstein'in eylemini bir delinin eylemi olarak nitelendirdi. Başbakan Yitzhak Rabin, böyle bir caninin asla normal bir Yahudi olamayacağını söyledi. Ancak bu tür açıklamalar, Goldstein gibi düşünenerin tepkisini çekti. Kach üyeleri ve sempatzıanları, Goldstein'i Büyük İsrail davasının kahramanı, yaptığı kutsal eylemle "Tanrının adını kutsayan" (Kıduş ha-Şem) bir şehit olarak yüceltip ona görkemli bir cenaze töreni düzenlediler. Onlara göre Goldstein, kendi başına hareket eden bir aktivist değildi. O, Müslümanlar tarafından günden güne çalınan İsrail topraklarının çığlığını duymuş ve harekete geçmişti. Yahudiler bu topraklara bir barış anlaşması ile değil, kan dökerek sahip olacaklardı. Kimi fanatikler, Goldstein'i diğer Yahudilerin de örnek alması ve yolunu takip etmesi gereken bir fenomen olarak ilan ettiler. Goldstein'in cenaze törenine Kach üyelerinin yanı sıra, hasidi tarikatlara mensup olanlar da dahil olmak üzere pek çok kesimden katılmalar oldu.⁴²

Goldstein'in katliam eylemi, aslında başka bir terör eyleminin öncüsüydü. Filistinlilerle toprak tavizi karşılığında barış anlaşması yapılmasına şiddetle karşı çıkanlar, Oslo barış anlaşmasına imza atan Rabin hükümetine karşı bir kampanya başlattılar. Mesihçi Siyonist hahamlar, Başbakan Rabin ile

40 Bkz. Yılmaz, s. 157.

41 Shahak-Mezvinsky, s. 157.

42 Goldstein'in eyleminin İsrail toplumundaki yansımaları hakkında daha ayrıntılı değerlendirme için bkz. Shahak-Mezvinsky, s.167-190.

Dışişleri Bakanı Şimon Peres'i kutsal toprakları başkalarına devretmelerinden dolayı "Din Moser", Arap terörüne yol açıp Yahudilerin ölümüne vesile oldukları için de "Din Rodef" ilan ettiler. Haham Moshe Levinger gibi Gush Emunim otoriteleri de, Rabin'i, Peres'i, İşçi Partili ve Meretz üyesi diğer bakanları ve bazı Knesset (Parlamento) üyelerini Yahudi dinî hukuku halakha açısından aynı yasa hükümleriyle suçlu buldular. Bunların anlamı, Rabin ve Peres'in kanlarının Yahudi dinî hukuku halakha açısından caiz olduğu anlamına geliyordu. Ancak, başta Rabin olmak üzere İsrail'li yetkililer bu gelişmeleri önemsemediler.⁴³

1993'ten sonra Guş Emunim bir hareket olarak dağılmıştı. Fakat onun illegalite ruhu, katı idealizmi, kuralsız mesihçiliği, nefret dolu şiddet yanlısı yeni bir bağlular neslini doğurmuştur. Dini azim ve iştiaqla dolu Guş gönüllülerini ve inanmış Yer Altı Yahudileri (Jewish Undergraund) örgütünün aktivistlerini idol edinmiş olan bu neslin mensuplarından biri Yigal Amir'dir.

1993 Oslo barış anlaşmasını Yahudi halkı ve Yahudilik için tehlike olarak değerlendiren Amir, halkını çöküşten kurtarmak ve Mesih umudunun ortadan kalkmasını önlemek için Başbakan Rabin'i kurban seçmiş ve onu öldürmüştür. Rabin, Amir için hem gerçek hem sembolik bir hedefti. O, Yahudi halkı için kaos tehlikesinin sebebi olmuştu. Bunun için Rabin durdurulmalıydı. Rabin'in yere düşüşü, kötü kaderin önüne geçilmesi demektir. Amir, kendi hayatını bu uğurda kurban vermeye hazır bir şehit adayı olarak görüyordu. Bu nedenle o, mahkemede suçsuz çıkarılmayacağını kesin olarak bilmesine rağmen suç alanından kaçmayı denemedi. Eyleminin karşılığını görmeye tamamen hazırды.⁴⁴

Yigal Amir ve diğer bütün Yahudi terör eylemcileri, eylemlerini Tanrının eylemleriyle özdeşleştirmişlerdir. Onların inancına göre İsrail'in intikamcı Tanrısı, üç bin yıldan önce Mısır'dan çıkış esnasında Firavunun zelil edilmesi ile başlayan zamandan beri Yahudi olmayanlarla savaşmaktadır. Kach partisinin lideri Haham Meir Kahane'ye göre Tanrının Yahudi olmayanlarla savaşı, günümüzde İsrail'in kurulması sürecinde devam etmektedir. Yahudiler savaşırken Tanrının adı yücelmektedir.⁴⁵

43 Bkz. Yılmaz, s. 158; Shahak-Mezvinsky, s. 227-229.

44 Peleg, s. 243. Rabin suikastının fundamentalistler arasındaki yansımaları hakkında değerlendirme için bkz. Efraim Ben-Zion, "State-Religion Relations in Israel: The Subtle Issue Underlying The Rabin Assassination", *Israel Affairs*, Autumn, 2001-Winter 2002, Vol 8, Issue 1/2, s. 140-144

45 Juergensmeyer, s. 258.